శబరి

సాహిత్యసరస్వతి వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

ప్రార్థన

నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు, మహాశుగంబులన్
విల్లునుదాల్చువాఁడు, గడువిప్పగు వక్షమువాఁడు మేలు పైఁ
జల్లెడువాఁడు, నిక్కినభుజంబులవాఁడు, యశంబుదిక్కులన్
జల్లెడువాఁడు, నైన రఘుసత్తముఁ డిచ్చుత మా కభీష్టముల్.

—భాగవతము.

రంగము ౧

[శబరి యెఱుకులకులమున జన్మించిన యమాయకపు సుజన్మ. శబరి రాజమర్యాదలుగాని, తదితరగౌరవములుగాని యొనరించువిధము తెలియఁగదు. శబరి బోయపిల్లవాండ్రు, పల్లెవాండ్రు సాధారణముగ నరణ్యమునఁజేయు మర్యాదలకన్న నుపచారములకన్న నెక్కుఁడేమియు నెఱుఁగదు. కాని, శబరికిఁగొలఁదిగ, బ్రజ్ఞానముమాత్రము గలదు. మతంగాది మహామునుల కుపచారంబొనరించి వారి యాదరణానుగ్రహములకుఁ బాత్రురాలాయెను. వారీ శబరి సుజన్మురాలనియు, భవపాశనాశము బొందఁగలదనియుఁ దమదివ్యదృష్టిఁ బరికించిరి. తామేమియు నీమె కధికవిషయములను బోధించరైరి. శ్రీరామచంద్రాగమనము మాత్ర మెఱుకపఱచిరి. శ్రీరామచంద్రమూర్తి పితృాజ్ఞాపరిపాలనార్థమై సీతాలక్ష్మణసహితుఁడై యేతెంచుననిరి. భార్యావియోగము శ్రీరామునకు సంభవించుననిరి. సీతాన్వేషణార్థ మేతెంచుచు దారిలో శ్రీరామసౌమిత్రులు కబంధువును వధింతురనిరి. కబంధువధానంతరము శ్రీరామసౌమిత్రులీ పంపాతీరమున కేతెంతురనిరి. అప్పుడు వారిని గౌరవింపుమనిరి. వారివలన శబరి జన్మసాఫల్యమును బొందుననిరి. అటుల శబరి కుపదేశించి మతంగాదిమునిపుంగవులు యదేచ్ఛఁజనిరి. తదాది శబరి శ్రీరామచంద్రదర్శనార్థియై, తదేకధ్యాననిమగ్నయై యసీచ్యాభిముఖియై శ్రీరామచంద్ర సౌమిత్రులరాకకై యెదురుఁజూచుచుండెను—శబరి నివాసము పంపాసరస్తీరారామవిహారమున నొకకుటీరమున—మతంగాశ్రమమున— శబరి కూర్చుండియుండెను. శబరి ప్రాయమెనుబదివర్షములుగ నుండును. నెఱసిన తలవెండ్రుకలు పూసలపేర్లు మెడనిండాయుండును. అది ప్రాతఃకాల సంధ్యాసమయము.]

శబరి

"శ్రీరఘురామ! చారుతులసీదళదామ! శమక్షమాది శృం
గార గుణాభిరామ! త్రిజగన్నుతశౌర్యరమాలలామ! దు
ర్వారకబంధరాక్షస విరామ! జగజ్జనకల్మషార్ణవో
త్తారకనామ! భద్రగుణ! దాశరథీ! కరుణాపయోనిధీ!"

— గోపన.

రామా! నిత్యసత్యధామా! దుష్టశాత్రవ విరామా! జగదభివృద్ధినామక రాకానిశాకరసోమా! శ్రీరమాకరగ్రహణమానసోల్లాసితకామా!

గురుజను లెంతయో మిగుల గూరిమితోడుతఁ జెప్పియుండిరో
సరసిజపత్ర! నీవిచటఁజాలక కాలమునుండి సౌఖ్యతన్
వరలుచునుంటివం చిటకు వచ్చెద వంచును, నేను నీకుగా
తెరవులఁగాచి వేచితిని దీర్పుము నాదగు కోర్కెలన్.

దేవా! రామా! నీవరుదెంతువని యస్మద్గురువర్యు లానతిచ్చినది మొదలు నామనం బెంతగ సంతససాగరమున లీనమాయెనో నేనెఱుఁగ జాలకుంటిని! జయ సీతారమణా!

"కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథువర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకునిఁజూచు చూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికిమ్రొక్కు శిరము శిరము

విష్ణునాకర్ణించు వీనులు వీనులు
మధువైరిఁదవిలిన మనము మనము

భగవంతువలగొను పదములు పదములు
పురుషోత్తమునిమీది బుద్ధి బుద్ధి

దేవదేవుని జింతించు దినము దినము
చక్రహస్తుని బ్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు
ధరణి హరిఁజేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి!"

— భాగవతము

జగద్రక్షాదక్షా! శ్రీరామమూర్తిని-ఆర్తత్రాణపరాయణుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-అనంతకోటి బ్రహ్మాండ నాయకుండైన శ్రీరామమూర్తిని-దేవదేవాది దేవసంపూజిత పాదపద్ముఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-చరాచరవస్తురూపకుఁడైన శ్రీరామమూర్తిని-సృష్టిస్థితి

లయకారణ భూతుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-ఆశ్రితజనకల్పభూజంబగు శ్రీరామమూర్తిని-దురదృష్టాదృష్టదాయకుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-కమలాక్షీకళత్రుఁడగు శ్రీరామమూర్తిని-రాజాధిరాజపూజిత, సేవితమణిపాదుఁడైన శ్రీరామమూర్తిని-జగదంతర్యామియైన శ్రీరామమూర్తిని-హరిహరహిరణ్యగర్భాత్మకుఁడైన శ్రీరామమూర్తిని-విశాలాపారభవాబ్ధిపోతమగు శ్రీరామమూర్తిని-స్మరింపని జన్మమొక జన్మమా! అట్టి జన్మఁబెన్నఁటికైన నవధినందఁగలదా-అంతమును గాంచఁగలదా?

"సంసార జీమూత సంఘంబు విచ్చునే
చక్రిదాస్య ప్రభంజనము లేక!
తాపత్రయాభీలదావాగ్ను లారునే
విష్ణుసేవామృత వృష్టిలేక!
ఘనవిపద్గాఢాంధకారంబు లడఁగునే
పద్మాక్షునుతి రవిప్రభలు లేక!
సర్వంకషాఘౌఘ జలరాసులింకునే
హరిమనీషా బడబాగ్ని లేక!
నిరుపమాన పునరావృత్తి నిష్కళంక
ముక్తినిధిఁ గానవచ్చునే ముఖ్యమైన
శార్ఙ్గకోదండ చింతనాంజనము లేక
తామరసగర్భునకునైన ధరణినెందు!"

— భాగవతము.

రామా! నీవనంతుఁడవు-నీవనాద్యుఁడవు-నీ వరూపివి-నీవు సురూపివి—నీవు చిద్విలాసుఁడవు—నీవు మాయామానుషుఁడవు—నీ వసంఖ్యాకభూతకోటి పరిరక్షణుఁడవు—నీవ మాల్యాభరణ భూషితుఁడవు!

రామా, నీవెక్కడ? నేనెక్కడ? అనంతకోటి బ్రహ్మాండమండల మండనాయమాన నాయకమండలుండవగు నీవెక్కడ—సర్వశూన్యురాలనగు నేనెక్కడ? రాజాధిరాజ మహారాజపూజిత పాదనీరేజుఁడగు చక్రవర్తి కుమారుఁడవైన నీవెక్కడ—నేను—చూడ నసహ్యాకరంబగు నేను—కుడువఁగాని నోటులకుఁ బెట్టగాని యన్నంబులేని నేను—పరుల కుపకారమను మాటయే నెఱుఁగని నేను—సప్తర్షి స్తోత్రసంపూజిత దివ్యచారిత్రు

డవగునీవు—చూడగంటకంబగు పాలపూసలుఁ దాల్చిననేను—నవరత్నఖచితచంద్రహాసాలంకృతుఁడవగునీవు—భక్తజనపారిజాతుఁడవగునీవు—మౌనిపుంగవుల పాదరేణువునైనఁ గనుల గాంచఁజాలని నేను—మౌనిజన హృదయస్థ నుతులనందిన నీవు—కామితార్థప్రదాయకుండవగునీవు—గొప్పవాఁడవగు నీకును—అధమురాలనగు నాకు నెట్టిసంబంధము అని ఎవరేనియందురా? వందారు జనమందారమా!

"మందారమకరంద మాధుర్యమున దేలు
మధుపంబు వోవునే మదనములకు
నిర్మలమందాకినీ వీచికలఁదూఁగు
రాయంచ సనునె తరంగిణులకు,
లలితరసాలపల్లవఖాదియై సొక్కు
కోయిల సేరునే కుటజములకు
పూర్ణేందుచంద్రికాస్ఫురిత చకోరక
మరుగునే సాంద్రనీహారములకు
నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద
చింతనామృతపాన విశేషమత్త
చిత్తమేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్చు
వినుతగుణశీల! మాటలు వేయు నేలని"

— భాగవతము.

క్షమింపుము. నీవటులఁదలంతువా! నేనే పొఱఁబడుచున్నదానను. సుజనరక్షాదక్షులరైన తామటులఁదలంతురా! భవదీయ నామసన్మంత్ర జపమునకన్నను నింకొక వేదపఠన మున్నయదియౌ? నీమహిమను గొనియాడ నేరితరము?

నీనామమంత్రంపు నియతిచేతనె కదా
వాల్మీకి కావ్యంబు వ్రాయఁగలిగె!
నీపాదధూళిగా పరికించి జూడంగ
కఠినపాషాణంబు కాంతయగుట!
నీచేత నంతంబు నేర్పుమీరఁగ గాంచి
మొఱటుకబంధుఁడు మోక్షమందె!
నీరూపమేని వర్ణింపలేని గుహుండు
వీక్షింపడే యా త్రివిష్టపంబు!

వినుము! శ్రీరామ! నిన్ను నే వినుతిఁ జేతు
నన్నుఁ గరుణించి, దయ నెంచి, తెన్నుఁ జూపు,
మింక నిలువగ నిచ్చయే! సంకటంపు
నిలయమగు నిట్టి నికృష్టనివసథముః.

రామా! ఇంకను రా నాలసించెద వేల? మహాత్మా సౌమిత్రీ! మీయన్నకు నీవైనం జెప్పి యిటకుఁ దోడ్కొని రారాదా! అయ్యో! ఎంత యపచార మాచరించితిని. క్షమింపుము. స్వామీ! క్షమింపుము!!

తాము మహా సాధ్వీమతల్లియగు సీతను-నిత్యసత్యవ్రతశీలయగు సీతను-రాక్షస కుల వినాశకారణభూతురాలగు సీతను, ఎడఁబాసితిరి కదా? ఆహా! ఏమి! మీ మాయామానుషనాటక ప్రదర్శన నైపుణ్యము! సర్వముఁ బుట్టింప, పెట్టింప, గిట్టింప సమర్థులగు మీరు అనంతకోటిజీవరాసుల జీవితంబుల లిఖియించుమీరు-రామా! యొకరికైనఁ గానుపింపక నందరికర్మలను నారసి వానికిఁదగు ఫలంబులను లిఖియించునీవు-మాయామానుషావతారుఁడ వగునీవు-నీ భార్యయగు సీతను గాంచలేక పోయితివా! రామా! ప్రపంచమున ధర్మమును బునరుద్ధరింప నీవెన్నెన్ని యిడుమలఁ గుడుచుచుంటివి? రామా! నీవుపితృాజ్ఞా పాలకుండ వనుటకుఁదగిన వాఁడవు. పాపసంహారా! జనని యాజ్ఞాపాలకులనుటకు నీవును, నీ సోదరుఁడగు సౌమిత్రియునే సిద్ధమైనవారు. దాశరథీ! సౌమిత్రీ! నీవే స్వార్థత్యాగి వనుటకుఁదగిన వాఁడవు. జననియాజ్ఞ మేరకు జనకునాజ్ఞఁ బరిపాలింప నన్నతోఁడ నడవులకే తెంచిన నిన్నుఁ గాంచఁ గల్గినచో నేనెంత పుణ్యాత్మురాల నయ్యెదనో కదా! అన్నా! సౌమిత్రీ! నీ వెంతె ధన్యుఁడవు. నిజముగ నీవే భ్రాతవు, తనయన్నకై తనరాజ్యమును వీడి-భర్మహర్మ్యంబులను వీడి-పంచభక్ష్య పరమాన్నంబుల గుడుచు స్వగృహంబులను వీడి-హంసతూలికా తల్పంబులను వీడి-కటికశిలలనే హంసతూలికా తల్పంబులుగాఁబరిగ్రహించి-ఆరణ్యకమైన యాకలములతో నమర్చఁబడిన యొకచిన్న పర్ణశాల ప్రాంగణమే భర్మహర్మ్య సమంబుగఁ దలంచి-తన జనని బోధించిన

"రామం దశరథం విద్ధి
మాం విద్ధి జనకాత్మజమ్
అయోధ్యా మటవీం విద్ధి
తాత! గచ్ఛ తేతి యథాసుఖమ్"

అను మాటలను మఱువక సీతమ్మను దల్లిగను, రామయ్యను దండ్రిగను, దలంచి ప్రత్యూషంబున జరుపఁబడవలసిన మాతాపితరుల పూజలకు బదులు సీతారాముల బూజఁ గావించి ధన్యతనందుచుండిన నీ జన్మమే ధన్యము.

అమ్మా! సీతా! లోకైకప్రపూతా! లోకోద్ధరణార్థము వసుంధరకు జన్మించి జనకునకుఁ బ్రియపుత్రికవై జయావలంబియగు శ్రీరామచంద్రుని కరంబును జేనంది ప్రియుఁడు వలదన్ననుఁ బతి యెచటనున్నఁబడఁతియు నచటనే యుండుట ధర్మమని బోధించి రామునను సరించి, దండకారణ్యమును బ్రవేశించి-మేటి యనసూయాదిమహాపతివ్రతామ తల్లుల యాశీర్వచనంబుల నంది నేడాయసురునిచేతఁ జిక్కితివా! తల్లీ! నీ జీవిత మెంతగఁ జింతా సాగరవిలీనమాయెను! అమ్మా, చింతిలకుము. శ్రీరాముఁడువచ్చి నీదుఃఖ సాగరమును బంధించును. సేతువుఁగట్టును. దుఃఖమునుండి దరిఁజేర్చును. తల్లీ! ధైర్యము వహింపుము.

అయ్యో! ఎంతయాలసించితిని! శ్రీరామలక్ష్మణులరుదెంచున దింకొక జామునకేఁ గదా! వారలసివత్తురు. వారికే దేని ఫలాహారంబు లొసంగఁజాలకుండిన నెంత యపచారము వాటిల్లును. క్షమింపుడు! రామా సౌమిత్రీ! మీకొఱకై కొన్నిఫలంబుల సేకరింతును.

(లేచి చెట్లవైపున కేగి)

ఆహా! ఏమా గున్నమామిడి వృక్షముయొక్క యందము! ఏమా రసాలతరు శృంగారము! ఆగున్నమామి ఫలములు రుచియైనవో యీరసాలము రుచ్యమైనదో నేను చవిఁజూచి సేకరింతుఁగాక!............ ..(పొంతనున్న వృక్షములకడకేగి)...... ఈ గున్నమామిడి పండెంత యందముగానుండి కనుదోయికి విందొనర్చుచున్నయది. దీనినిఁ జవిఁజూచెద...(ఫలమునొక దానియందొక వైపుకొఱికి)....ఛీ! ఇది యందముగను మాత్రమేయున్నదికాని యంతరుచికరముగ...మధురముగా లేదు. ఆ రసాలమును బరీక్షించెద! (రసాలముకడకేగి ఫలముఁగోసి రుచిఁజూచి) ఆహా! ఏమిరుచి!! ఏమిరుచి!!! రసాలమను మాటయీఫలంబునకు దక్కినదిగాని తక్కినవానికి దక్కునా? చెల్లునా? ఈఫలమును భుజించిన మా శ్రీరామచంద్రమూర్తి యలసటను మఱచిపోవఁగలడు. (తల నెత్తి ప్రక్కనజూచి) అదిగో! యాదానిమ్మపండు కనులకెంత యింపుఁగొలుపుచున్నయది. (దానిని సమీపించి యొకపండునఁగోసి) ఈపండు బాగుగాఁబండుటఁజేసి కాఁబోలు పొట్టవిచ్చుకొనియున్నది. ఇందొకగింజను దిని బాగుండిన దీని నిటనుంతు. పుల్లదానిమ్మయైన విసర్జింతును. (కొన్నిగింజలనుదిని) ఆహా! నాయానందమునకు మేరయే లేదు! ఈఫల

మునఁగల గింజలఁదిని శ్రీరాముఁడు నన్నుమన్నింపకుండునా! ఈఫలములను జవిఁజూచి నను గుఱించి సౌమిత్రి శ్రీరామునకుఁజెప్పినాకు దైవసాన్నిధ్య మిప్పించెనా! ఇచటమాత్రమేఁగాక నీయరణ్యంబునం దంతటఁగలయ వెదకి యెందెందేయే సుభోజనములగు ఫలంబులుఁ గల్గెనో వానినెల్లఁదెచ్చి శ్రీరామచంద్రమూర్తి కర్పింపఁ బ్రయత్నముఁ జేయుచుండెదను. (అటు నిటుఁజూచి) అదిగో కదళిమాకు (త్వరగా నటువైపునకుఁ బోవును).

రంగము ౨

[శ్రీరామలక్ష్మణులు సీతావియోగానంతరము, సీతాన్వేషణార్థులై బయల్వెడలి. మార్గమధ్యమున జటాయువుఁగాంచిరి. జటాయువు సీతనెత్తుకొని పోవుచున్న రావణు నడ్డగించి, వానితోఁ బోరి తన్నెక్కలుఁ బోఁగొట్టుకొని, ప్రాణావశిష్టుడై పడిపోయెను. రాముని రాకకై యెదురుఁజూచి వచ్చినదే తడవుగ రావణుఁడు సీతనెత్తుకొని పోయెనని తెలిపి విగత జీవుఁడాయెను. జటాయువునకు నుత్తరక్రియలను నిర్వర్తించి రామలక్ష్మణులు దక్షిణాభిముఖులై బయలుదేరి మార్గమధ్యమునఁ గారణజన్ముఁడైన కబంధుని వధియఁ జేసిరి. కబంధువు మరణానంతరము తన నిజచరిత్రఁదెల్పి శబరి శ్రీరామ నిరీక్షణమున నున్నదనియు నామె జన్మసాఫల్యం బొందుసమయమేఁతెంచినదనియుఁజెప్పి దక్షిణదిశఁ జూపి యథేచ్ఛఁ జనియె. అదికారణముగ శ్రీరామలక్ష్మణులు కబంధు నాశ్రమమునుండి శబర్యాశ్రమాభిముఖులై చనుచుండిరి. దారిలో జలాశయ మొకటి కానుపింప నట ముఖప్రక్షాళనం బొనరించిరి. ముందు రాముఁడేగుతెంచెను. వెనుక కొలది తడవునకు లక్ష్మణుఁ డేగుదెంచుచుండెను—అదిప్రాతఃకాలము. అప్పటికి రెండు ఘడియలప్రొద్దెక్కెను—రామ లక్ష్మణులు వల్కలాజినంబుల ధరించి మునిపుంగవులవోలె వేషధారణం బొనరించుకొనిరి. శ్రీరాముఁడు ముందుకు నడచుచుఁ దటాబున నిలచును. రామలక్ష్మణులవద్ద కోదండములుండును].

రాముఁడు

లోకైకపూతా! సీతా! నన్నిటులొంటి డించి పోయితివా! అకటా! ఆమాయలేడి నీకన్నులకెక్కడ దాపరించె—దాపరించెఁబో—ఆలేడినిఁ గాంచినంతనే దానిని సాక వలయునను కోర్కెనీకేల గలిగె—కలిగెఁబో—అద్దికావలయునని నాకుఁ జెప్ప నేనెన్ని విధముల వలదన్నను వినక బలవంతపెట్టనేల—బలవంతపెట్టితివిపో—నేను మొండికి వేయకఁ దెచ్చి యొసంగుమనని నీకోర్కెకు సమ్మతింపనేల—సమ్మతించితిపో—దానిని వెన్నంటనేల—వెన్నంటితిపో—అది యనేక కాననంబుల ద్రిప్పనేల? ఎట్టకేలకు నాచేత హతమగుటేల—హతమగుచునది యఱువనేల—ఆయఱపును విని నీవుభయమంది సౌమిత్రిని నిష్టురంబులాడి పంపనేల? అంత నీవొంటిగనుండుటఁగాంచి యాదొంగ నిను

దొంగిలనేల? హతవిధీ! రాజ్యంబును వీడియు నీకీసౌఖ్యంబేలయను పాఠమును బోధింప నెంచి యీయంతర్నాటకంబునకు సూత్రధారుఁడవైతివా? నామనం బెంతగఁ గుదుటఁ బఱచుకొందమనియే యనుకొన్న గుదుటఁ బడదే? సీతా—— అయ్యో—— సీతా! సీతా! సీతా!!

నీవు లేకున్న జన్మంబు నిష్ఫలంబు
నీవు కలిగిన యడవియే నిఖిలమగును
నీవు లేకున్న సౌధంబు నీటిసమము
లనెడు పలుకులు నేడేమి యయ్యొ సీత!

నామనం బమిత వ్యాకులమందుచున్నయది. సౌమిత్రి నీరుద్రాగి వత్తునని వెడలి రెండుఘడియలు కావచ్చినది. ఇంకనురాలేదేమి కారణంబో?

సౌమిత్రి

(మునివేషధారుఁడగు సౌమిత్రి ప్రవేశించును) అన్నా! ఏమో యోచించుచుంటివి?

రాముఁడు

ఏమియును లేదు సోదరా! నీవింత యాలసించుట కేమియు నశుభము సంప్రాప్తించలేదు కదాయని——?

సౌమిత్రి

అన్నా! నేనొనరించిన యాలస్యమేమియును లేదే? నేను ముఖప్రక్షాళనం బొనరించి వచ్చుచుంటిని. (తనలో) శ్రీరాముఁడు సీతామహాసాధ్వీవిరహంబును భరింపఁజాలక చింతించుచుండనోపు. అందుచే నేనెంతో యాలసించినటుల నీమహామహునకుఁ దోఁచియుండనోపు. (ప్రకాశముగా) అన్నా! ముందునకు నడచుదమా?

[సశేషము]

శ బ రి

సాహిత్యసరస్వతి వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యాగారు.

(క్రిందటిసంచిక తరువాయి)

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! సీతను గాంచకుండిన నెక్కువ దివసములు జీవింపఁజాలనని తలంతు నోయీ!

సౌమిత్రి

(తనలో) ఆహా! దంపతులనిన నీ సీతారాములే దంపతులు. కాలకర్మవశమున భర్తనువీడియు భర్తృస్తుతికి బాత్రురాలైన యాసీత పాతివ్రత్యము వర్ణనాతీతము. పరాంగనా విముఖుఁడగు నీ శ్రీరాముఁడెంతి ధన్యుఁడు ఈధన్యుల సేవగావించుచు నేనెంత ధన్యుఁడనైతిని! (ప్రకాశముగా) తండ్రీ! అందులకే గదా మనమన్వేషించుచున్నయది! సీతాన్వేషణంబునకు ఎటయు విషయములలో, గొన్నింటిఁ, విపులముగా దెలిసికొంటిమి. ఇంకను మనకుఁగావలసినది సుగ్రీవ సఖ్యముకదా!

రాముఁడు

అగు. లక్ష్మణా, నేడు సుగ్రీవుఁడుండు నగరమును జేరఁగలమా?

సౌమిత్రి

దేవా! ఎల్లి చేరఁగలమని నిన్న కబంధుడు జెప్పినదియు నీవిషయమేఁగదా!

రాముఁడు

సరియే! గాని, సౌమిత్రీ! నీవా కబంధు జూచినయంతనే యంత భీతినందితి వేమోయి. వాఁడే మనలను సంహరించునని తలంచితివికాఁబోలు!

సౌమిత్రి

అన్నా! ఆయాకృతిని గాంచిన యంతనే నా గుండియ తల్లడిల్లెను. వాఁడు

మూర్ఖుఁడు—దుష్టుఁడు—నీచుఁడు—మాంసభక్షకుఁడు. అట్టివాఁడేమైన జేయునుగదా యని తలంచితిని. కాని, యా కబంధువు కారణజన్ముఁడని యిసుమంతయు దెలియ దాయెను.

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! మఱచితిని. ఆకబంధువు మనకు 'శబరి'నామక శబరకులవనిత కానుపించు ననియు, నామె మనకాతిథ్యం బొసఁగ నెన్నియో సంవత్సరములనుండి యెదురు జూచు చుండెననియు, ఆమె యొసంగు నాతిథ్యంబును మనము తప్పక స్వీకరించవలయుననియును దెలియఁజేసియుండెను కదా! ఆ వనిత నివసించు ఆశ్రమం బింక నెంత దవ్వుననున్నయదియో!

సౌమిత్రి

ఔనన్నా! ముందు నడచుటకు నీకు శక్తి యున్నదా లేదా? లేకున్న నేదేని ఫలం బొండు భక్షింపనెంతువా?

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! తొందరలేదు. మన మింకొక దశయోజనంబుల దూరమువఱకు నడచుటకు నాకు దార్ఢ్యము కలదని నా దేహము చెప్పుచున్నయది. కావున మనము నడువ గడంగుట మంచిపని యని తోచెడిని.

సౌమిత్రి

అన్నా! ఐనను నంత కష్టమేమి? ఈయరణ్యంబునగల కొన్ని ఫలంబులను దినియే కదలుదము. ఇంతలోనెంత వ్యవధి గడచిపోవఁగలదు. (ఒకవంకఁజూచి) అవిగో! నచట కొలఁదిగ ఫలము లుండినటులున్నది. అది యుసరికవృక్షమని తోచెడిని. తా ముసరిక ఫలంబులను దీసికొని చాలకాలమైనది.

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! అంతగ నిబ్బంది యేమియును లేదోయి! ఎచట గావలసిన నచటనే ఫలములు లభింపగలవు. మనము పోనున్నది పంపాతీరమునకు గదా? అచట ఫలముల కేమి కొఱత? ఈలోగా మనకంతయవశ్యములని తోచుటయు లేదు. కావున నాలసించనేల? కూర్చున్న వానికి నడచువానికి గూతవేటనినటుల నూరక నాలసించనేల. నడచెదమా?

సౌమిత్రి

మంచిది. అటులనే కానిండు.

(వడిగా నడచును).

రంగము 3

శబరి వన్య ఫలంబుల నన్నింటిని సేకరించి తన యాశ్రమము (కుటీరము) న నిలువఁజేసియుంచెను. శ్రీరామ లక్ష్మణుల రాకకై యెక్కువ యాతురతతోఁడ వేచియుండెను. మట్టమధ్యాహ్నము కాఁజొచ్చెను. మొయిలు విడివడియుండుటఁజేసి సూర్యతాప మించుక తీవ్రముగనుండెను. ఎండ యధిక మగుట ఫలములకై వనమున నంతటను దిరిగి శ్రమించియుండుట వలనఁగొంత యలసటఁబొందినటుల శబరి ముఖముపై స్వేద బిందువులుఁగొన్ని జారుచుండెను. శబరిది పూర్వపు వేషమే! పూర్వముకన్న నిప్పుడు శబరికి శ్రీరామ దర్శనాభిలాష యందాతురత యధికముగఁగన్పట్టుచుండెను. కుటీరప్రాంగణముననే కూర్చుండి యుండును.

శబరి

ధన్యలోకైకసాంద్రా! రామచంద్రా! రా వేమి? ఇంకను రా వేమి? నీకొఱకై నేనెంత కష్టించుచున్నానో యూహించుచుంటివా? రా వేల? నాకష్టమును వృథా యొనర్తువా? అన్నా! సౌమిత్రీ! నీవైన సోదరుని బ్రోత్సహించి త్వరలోఁదోడ్కొని రారాదా? పాపము! నీ వెంతగ నలసియుంటివో గదా? ఆ, నీకుఁగాఁ బ్రత్యేకముగాఁగొన్ని ఫలంబులను బ్రీతితో సేకరించి యుంచితిని. నీ వనుదినమును సీతారాముల కొఱకంగెడు ఫలంబులె కడు రుచ్యమైనవో—నేను సేకరించి యుంచిన యీ ఫలంబులె కడురుచ్యమైనవో— యెఱయుటకైన నీవిటకురమ్ము. జగన్నాథా! శ్రీరామాచంద్రా! ఇటురమ్ము! వేగిరము రమ్ము! నీ సోదరుఁడైన లక్ష్మణుఁడెక్కడు రుచ్యమైన ఫలంబులను బ్రతిదినము తమ కొఱకంగుచుండెడివాఁడో లేక నేడు నే నొసంగ సేకరించియుంచిన ఫలంబు లెక్కుడు రుచ్యమైనవో నీ సదభిప్రాయమునిమ్ము. (ఆలోచించి) ఇంకను శ్రీరామచంద్రుడు రాక దశవొనర్చుటకుఁ గతంబేమియో? కబంధ సంహారము నిన్న జరుగ బడియుండునుగదా? (యోచించి)జరిగినదికదా! నేడు తప్పక రావలసిన దే. నేడు తప్పక రావలసిన దినమే! రామా! త్రిలోకపూతయగుసీతా వియోగంబునకు దుఃఖించుచు నెచటనైన గూర్చుంటివా? నీ దుఃఖమను పాలపొంగును పొంగనీయకుండునటుల నీ సోదరవర్యుఁడగు లక్ష్మణుఁడు సత్కథా కాలక్షేపంబను జలంబు నింతజల్లి పొంగున కుపశాంతిఁగలిగింపడా? శాంతి నొసంగడా! రామా! నడువలేకఁ గడుబడలి యెండైన విశ్రమించితివా? రామ లక్ష్మణులారా! నావద్దకు దయజేయుఁడు. వేగిరము రండు.

రామ! రావయ్య నీదైన నామమెంచి
నాదుజన్మంబు మొదలుగఁ బాడుకొనిన
భక్తియుక్తుల నిన్ను నేఁ బ్రస్తుతింతు
నీదుదర్శన లాలసనౌదుఁగాదె?

నన్నుఁ గాంచగ మనమునఁ జిన్నవోకు
నీచకులముతోడుత నేమి నియతికలదు.
గుహునికుల మెద్ది? యోచించు—క్రూరుఁడౌ క
బంధుకుల మెద్ది—యెఱుకుల వారు కారె?

ఎఱుకపిల్లనౌ నను గాంచ నెబ్బరికము
యగుపటించుచు దలపక యరుగుఁ దెమ్ము;
దారిఁ దప్పక మనమున దయను గలిగి
నీకుగా నేను బాటల న్వెదకుచుంటి.

నిగమగోచర రత్నమా నిన్ను నేను
యోగులటుల ధ్యానముఁ బాగుమీర,
జేయఁజాలను నీదగు చిత్స్వరూప
మరసి; నన్ను గావుమికనైనఁ గరుణతోడ.

నిన్నుఁ గాంచంగ వలయుననియెడు కోర్కె
తోడ—బాటల న్వేచితి—తోష మెసగ
నాదు బీదకుటీరము నీదుపాద
ధూళిచేఁ జేయుమోయయ్య దురితమివుగ.

దుష్టరాక్షస కోటులు కష్టమొసగ
నిన్ను మాన్యుఁడౌ లక్ష్మణున్ నిర్భరంపు
శ్రమలఁ బొల్పడఁ జేసియు సంతసించు
చున్నవారలు, చేరుమోయన్న యిటకు!

నాదు చిన్న కుటీరంబు—వాదు తేల?
ధన్యమౌ నీదు పాదముల్ దగిలినంత
దుష్టశాత్రవ భయదమా శిష్టరక్ష!
రాక్షసాధము పాలి హర్యక్షమగుచు.

వనమునంతటి వెదకి నేవలయురుచ్య
ఫలములను సేకరించితిఁ బాపహరణ
నన్నుఁ జేరియు—వేగ మీచిన్నిపీట
పైని గూర్చుండి భక్షించు ఫలములన్ని

అడవులందును గంటకంబైన యిచట
నడచుటను నీదుపాదముల్ గుడిచెనొప్పి;
ఇందుఁగూర్చుండ నొత్తుచునుందు నీదు
పాదములను లక్ష్మణుని శ్రీపాదములను.

(పరికించి) ఆవైపున నేదో యాకులయందు సందడియైనట్లు వినవచ్చుచున్నయది. దానినిఁ బరికింతు. ఆశబ్దము శ్రీరామలక్ష్మణుల రాకయైయుండునా? నాకంత భాగ్యమా? అంతభాగ్యమే గలిగిన నింక నేమికొఱత? ఐననా బాటఁ బరికింతు. (తొంగిచూచి, ధ్వనినాలకించి) ఇందెవరును గానుపించుట లేదు. కాని యాధ్వని యంతకంతకు నన్నుఁ జాలసమీపించుచున్నది. ఒకవేళ శ్రీరామలక్ష్మణుల రాకయే నైయుండునేమో? వచ్చుచున్నారేమో! వారేతెంచిన దరువాతఁ బ్రయత్నింపనేల- నేనన్నింటిని సిద్ధపఱచితినా? (ఆలోచించి) అమ్మయ్యో—మఱచితిని. పాదప్రక్షాళనార్థము నీటిని సిద్ధపఱచినదాననుగాను సుమా! ఎంతపొరపా టెంత పొరపాటు! అన్నింటినిఁ బరికించి తక్కుంగలవాని సిద్ధపఱతును. ముందుగ నీటినిఁ దెచ్చి సిద్ధముగనుంతును. (రెండు మృణ్మయపాత్రములఁ జేకొని) ఆజలాశయమునుండి నీరుఁ దెత్తు.

(నిష్క్రమించును).

రంగము ౪

[శ్రీరామలక్ష్మణులటు బయలుదేరి పంపాసరోముఖులనై నడుమనడుమఁగల ప్రకృతిచిత్రముల గాంచుచు నపుడపుడుప్పొంగిన సీతావియోగతాపంబును నుపసంహరించుకొనుచు నిష్టాగోష్ఠిని మాటాడుకొనుచు శబరి కుటీరమున కొకింత దవ్వున కేతెంతురు. కుటీరము పూర్వపు మనశబరీకుటీరమే. శ్రీరామలక్ష్మణుల వేషమిదివరలో సుదాహృతమైనదే. సమయము మట్టమధ్యాహ్నము. శ్రీరామలక్ష్మణులు దూరప్రయాణం బొనరించుటఁ జేసి మొగములు వాడిపోయియుండెను.]

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! మనకుఁ గబంధుఁడు చెప్పియుండిన శబరి యాశ్రమమిద్దియే నేమోనని యనుమానించెదను.

సౌమిత్రి

అన్నా, శ్రీరామచంద్రా! నాకును నటులనేఁ దోఁచెడిని. కబంధుఁడు చెప్పిన గుర్తులీ కుటీరంబునకుఁ గలవు.

రాముఁడు

నిజము!

సౌమిత్రి

అన్నా! సరియే. ఆసంగతియటుండనిమ్ము. శబరి కులమెద్ది?

రాముఁడు

శబరికులము శబరకులము.

సౌమిత్రి

అన నెఱుకులకులమా?

రాముఁడు

అట్టులే! బోయకులమనియు ననవచ్చు.

సౌమిత్రి

ఎఱుకుల వారియింట క్షత్రియులు భుజింతురా? మనము క్షత్రియకులమున జనించిన వారముకదా!

రాముఁడు

(తనలో) ఏమీ సౌమిత్రి ఇంత పిచ్చినఁబడుచున్నవాఁడు? వీనికిఁ దెలియఁజేయవలసిన విషయముల నిట విపులీకరించి తెలియఁజేయక నిపుడేదో నచ్చఁజెప్పి తరువాత విషయమును బోధపఱతునుగాక! (ప్రకాశముగ) శబరు లాటవికులను సంగతి నీకును నాకును నెల్లఱకును విదితమే గదా! మనము పదియుమూఁడు సంవత్సరములనుండియు నడవులయందుఁ గ్రుమ్మరుటఁజేసి మనమును నాటవికులమైతిమి. అందువలన వారును మనమును సమానులమే! సహపంక్తిభోజనార్హులమే! కంచపుఁ బొత్తుఁగలవారమే! తెలిసినదా విషయము?

సౌమిత్రి

రామా! తెలిసినది. తెలిసినది. ఆరునెలల సహవాసమువలన వారు వీరగుదురను మాటకు దారాకాణ మియ్యదియేయని తలచెదను.

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! మనమిటుల నాలసించిన నేమిప్రయోజనము? ఇప్పటికి ప్రొద్దును దిరిగిపోవుచున్నయది; నేనలసిపోయితిని. ఈ యాశ్రమం బెవ్వరిదైనఁగా నిమ్ము! ఇట విశ్రమించి తరువాత పంపాసరస్సుఁ జేరుదము. ఇదియే శబరి యాశ్రమం బైన నెంతయును మంచిదియే గదా! కానిమ్ము! ఏది యెటులైనను మన మీ యాశ్రమమున బ్రవేశించుటయే కర్తవ్యంబు.

సౌమిత్రి

అన్నా! మీరలసిన, సేదఁదీర్చుకొనఁ దలంపక నడువుఁడని బాధింప నాయనఁ బాడంబడఁజాలునా? తమరు విశ్రమించుటకు నిశ్చయించితిరి. కావున మన మిటనీ కుటీరంబునఁ బ్రవేశింతము. (కుటీరము వంకఁజూచి) అన్నా! ఈ కుటీరం బెంత యందముగ నున్నయది?

రాముఁడు

ఔను. అత్యంత సంతోషదాయకంబుగ నున్నయది. వనములందలి కుటీరములే నివాసయోగ్యములనఁ జెల్లుఁగాని రమ్యహర్మ్యములేనియు నామనంబున కిచ్చ లేదు సుమా—

సౌమిత్రి

అగు. దైవమును మనకనుకూలుఁడేగదా!

రాముఁడు

ఇటుఁగాంచుము!

ప్రక్కనుండిన మంచిపారిజాతపు పూలు
వింతఁగొల్పెడు గాలి విడచుచుంట,
ముందున్న మంచిదౌ పందిరిపైనున్న
మల్లె మొగ్గలు జారి మహినిఁబడుట,
లతకూన లోకటను జతఁగొనియుంటచే
నందునఁ గలిగెడు సందడియును,
అందందు వ్రేలాడు యందముఁ గూర్చిన
గున్నమామిడిపండ్ల గుబురులవియు,

జెన్నుమీరుచు సౌందర్య శ్రీ లెసంగ
నహహా! చూడఁజూడంగ నీయాశ్రమమ్ము
సంతసం బెంతో హెచ్చెను, సౌఖ్యమొసఁగె
నాక-సుఖమెఱుఁగని యట్టి నాకు-నేఁడు!

సౌమిత్రి

అగు. నిజమన్నా నిజము. ఇంక నాలసించనేల? త్వరగ నీకుటీరంబునఁ బ్రవేశింతమా?

రాముఁడు

సౌమిత్రీ! ఈ యాశ్రమముఁ గాంచినంతనే కష్టములన్నియు మఱపునకుఁ బోయి యానందమును హెచ్చించినదోయీ! ఉత్సాహవంతునిఁ జేయుచున్నదోయి.

సౌమిత్రి

అన్నా! ఆనందముకాని యందముకాని నిజమాలోచింతుమేని యరణ్యములనఁ జాల-వనములందేఁ గలదని నాభావనము. ఎంత చల్లగనున్నదో పరులకుఁ దెల్ప నేరితరము? అనుభవించినవారే యానందించఁగలరు.

రాముఁడు

లక్ష్మణా! అటు పరికించితివా? ఇచట నిదివఱకు మునులుండినటులఁ దోఁచెడిని.

సౌమిత్రి

అన్నా! ఔను. మఱచితిమి. మతంగమహామునులిదివఱకుండిన స్థలముననే శబరి కలదని మనము వింటిమికదా?

రాముఁడు

నిజము! ఇదియే శబరి కుటీరమై యుండును. సత్వరము ప్రవేశింతము. ఆమె మనకై యెదురుఁజూచుచునుండును.

(ముందునకు నడతురు).

[సశేషము]

శబరి

సాహిత్యసరస్వతి వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

రంగము ౫

[అందరివి పూర్వపు వేషములే. సమయము మట్ట మధ్యాహ్నానంతరము రెండు ఘడియలు. శబరి తన యాశ్రమములోఁ గూర్చుండి ఫలములనన్నింటిని సరిచూచికొని సంతృప్తిఁ గనుచు ద్వారము నైపునకే సర్వదా చూచుచుండును. మొగమునుండి స్వేదబిందువులు ప్రవాహమై పాఱి క్రిందఁబడుచుండ ముందు శ్రీరాముఁడును నాతని వెనుక సౌమిత్రియు నాశ్రమమునఁ బ్రవేశించుచుందురు.]

రాముఁడు

(ముందునకుఁజూపి) సౌమిత్రీ! ఈ వృద్ధవనితయే శబరియని తోఁచెడిని.

సౌమిత్రి

అన్నా! కబంధువు చెప్పిన జాడలఁ బరికించిచూడ నాకును నటులనే దోచుచున్నయది. ఆమె మనలఁ జూడలేదు మనము సమీపింతము. ముందునకు నడచిపోమ్ము.

(ముందునకిరువురు నడతురు)

శబరి

(శ్రీరామలక్ష్మణులఁ జూచి, గుర్తించి, సంతసమున దన్మయురాలై)

సౌమిత్రీ! వందనము. రామా! నన్నుతరింపఁజేయ నెంచి మీరెంత దూరము నుండి నడచి వచ్చితిరి! ఎంతయలసితిరో? ఈచిన్నపీటపైఁ గూర్చుండుడు. నేను జలమును దెచ్చి మీ పాదములపైఁగల ధూళిఁగడగుదును. ఒడలంతయు నెంతచెమ్మట పోసినది. జలములదెత్తు. సెలవా! మహాత్మా! నీరుఁదెమ్మనియెదరా?

రాముఁడు

(తనలో) ఆహా! ఈమెభక్తి. ఈమెది మూఢభక్తియనఁదగు. (ప్రకాశముగ) తల్లీ! అటులనే తమయిష్టానుసారము నిర్వర్తింపుము.

(శబరి వెళ్లును)

శ బ రి

(ప్రవేశించి, రాముని కడకువచ్చి) రామచంద్రా! నీపాదముల నిటుచెమ్ము. చాల దూరమునుండి వచ్చుటచే నీరాతిగుట్టలలో సంచరించుటచే మీపాదములెంతగ నొప్పినిఁ గుడిచియున్నయవియో?

రాముఁడు

అమ్మా! నీవుమాకన్నను పెద్దదానవు. నీవునాపాదములంటుటనాకు శ్రేయస్కరమా? నా శ్రేయమును గోరుచు నన్నిటులఁ గోరనగునా? తల్లీ క్షమింపుము. ఆజలముల నిటుఁదెమ్ము. నేనేపాదములఁగడిగికొనియెద. తమరీ విషయమునఁగూడ శ్రమించవలయునా? తల్లీ! నీరిమ్ము.

శబరి

తండ్రీ! తమరిట్లనఁదగునా? నేను ప్రాయమున కొకవేళ పెద్దనైనను నిజముగ నాలోచించిన దమరేయన్నిఁట పెద్దలు. సత్యమునుబరికించిన తమరు ప్రాయమునందైనఁ బెద్దలే. సృష్టికాద్యులైనది తమరేగదా! మహాత్మా! తమరట్లన దగునా, దయఁజేసి మీపాదముల నిటనుంచుడు.

సౌమిత్రి

తల్లీ! అన్నగారన్ని విధములఁ జెప్పుచుండ వినరాదా!

శ బ రి

సౌమిత్రీ! నామీఁద నీకుగూడ దయలేదా? నీవు శ్రీరామచంద్రునకుఁ జెప్పివారి పాదములు నాచేత గడుగబడునటులొనరింప జేయుము. తండ్రీ!

సౌమిత్రి

(రామునితో) అన్నా! ఎంతజెప్పినను లాభములేదు. ఆమె కోర్కెఁదీర్పుము.

రాముఁడు

(సౌమిత్రితో) సరియే ! అటులనేయొనరింపనిమ్ము !

శ బ రి

(శ్రీరాముని పాదములఁ గడిగి జలమును శిరముపై జల్లుకొని తన వస్త్రముతో శ్రీరాముని పాదములఁ దుడిచి, యావస్త్రమును తన నేత్రముల కద్దుకొనుచు సౌమిత్రితో) సౌమిత్రీ ! నీపాదములనిటుఁ దెమ్ము !

సౌమిత్రి

తల్లీ! అది శ్రేయమా?

శబరి

నామాటవినకఁ దప్పదు. (సౌమిత్రి పాదములఁ గడగి కన్నుల కద్దుకొని) శ్రీరామచంద్రసౌమిత్రులారా! తాము తానంబాచరింతురా?

రాముఁడు

తల్లీ! అటులనే జేయుదుము. దూరపుఁ బ్రయాణమును జేయుటవలన నొడలంతయుఁ జెమ్మట పోసినది. నీరిచ్చిన స్నానంబాచరింతుము.

శబరి

తండ్రీ! నన్ను బ్రతివిషయము నడిగిన దానినెల్లగావించెద. నన్ను మీతల్లికి సమముగ నెంచుకొనుఁడు. తల్లిపుత్త్రులకు జలములఁబోయదా? నేనటులనేయనుకొనుఁడు.

రాముఁడు

(నవ్వి) సరియే తల్లీ ! అటులనేఁగానిమ్ము. (శబరితో వెళ్లును.)

సౌమిత్రి

ఆహా ! ఈ శబరిజన్మము ధన్యము. జన్మించినదాది యింతవఱకు నొక్క నిమిషం జేని శ్రీరామచంద్రమూర్తినెడబాయక వాని కష్టములే నాకష్టములుగ నెన్ను కొనుచుంటినే ! ఒక్కనాఁడేనియు శ్రీరాముని పాదపద్మములఁగడిగి యాజలమ్మును జన్మ పావనముఁగలోనికి స్వీకరించి యుంటినా ! శబరిజన్మమే జన్మము !

(రామశబరులు ప్రవేశింతురు)

శబరి

రామా! నీవీ పీటపైని గూర్చుండుము. సౌమిత్రిని జలకమాడించి తీసికొని వచ్చెదను. అన్నా! లక్ష్మణా! నీవికలెమ్ము! వేగిరమెరమ్ము! (సౌమిత్రితో వెళ్లును.)

రాముఁడు

ఆహా! ఈ శబరి శ్రద్ధాభక్తులు శ్లాఘ్యపాత్రములు. ఈమె జన్మము ధన్యము. పరాత్పరుని మెప్పింపవలయుననిన మూఢభక్తియే వలయును. మూఢభక్తిలోనుండిన మూర్తిభవము మఱేవిధమగు భక్తియందును లేదు.

శబరి

(సౌమిత్రితోఁ బ్రవేశించి) తండ్రీ! సౌమిత్రీ! నీవీపీఠంబునఁ గూర్చుండుము. రామా! లక్ష్మణా! మీకాకలి వేయుచున్నదని తలంచెదను. మీరిచట కెంతదూరము నుండి వచ్చుచున్నవారలో తమ కెంత యాయాసము కలిగినదియో కదా! కావున మీకుఁ దప్పక నాకలి వేయుచునే యుండును. నా మూలముననేఁ గదా తమకిట్టి కష్టము సంప్రాప్తమగుట! మీకీవడిగాడ్పుల కెంతగ డస్సితిరో! నేను కొన్ని ఫలంబులను సేకరించి యుంచితిని. ఇదిగో గంప! ఈగంపలోని పండ్లను వివరముగాఁ జూపించెదను. దయయుంచి వానిలో మీకే ఫలంబు లిష్టములో వానిని స్వీకరింపుడు. ఫలమునఁ గొంత భాగమును గోసినటుల గుర్తుఁగాంచితిరా? ఆ ప్రక్కన నొక ముక్కనుగోసి రుచిజూచి నాకుసంతృప్తిని, సంతసమును గలిగించినది యగుటఁజేసి యిది శ్రీరామచంద్రమూర్తికి భోజ్యార్హమని తలంచి సేకరించియుంచితి. వెదకి తెచ్చినవి కదళీఫలంబులు. చూచితిరా? ఈ గెల యందొకఫలంబు తక్కువయైయున్నది. దానిని గెలఁగోయక పూర్వము నేను ముందుగఁగోసి రుచిఁజూచితిని. అంత ఫలంబులు రుచ్యంబులుగ నుండుటఁగాంచి గెలఁగోసి తెచ్చితిని. కాని ఫలంబులన్నియు రుచికరములుగ నుండునను నమ్మకము లేక—చూడుడు! ప్రతిఫలమునందును గొంతకొంతఁదిని బాగుగనున్న వానిని మాత్రమే యుంచితిని. మహాత్మా! వీనిని దయతో స్వీకరించి నన్ను కృతార్థురాలిఁజేసి నాశ్రమను సఫలపఱచుడు.

రాముఁడు

అయ్యో! మామూలముననఁగదా నీకింత శ్రమకలిగినది. జననీ! క్షమింపుము!

శబరి

తండ్రీ! తమరిటులనఁజెల్లునా?

రాముఁడు

(కొలఁదిగ ఫలంబులను భుజించును. కొలఁదిగమిగిలియుండును.)

శబరి

అన్నా! సౌమిత్రీ! నీ వీఫలంబులను స్వీకరింపుము. తండ్రీ! రామచంద్రా! నీ వింకను ఫలంబులను స్వీకరింపుము.

రాముఁడు

తల్లీ! నాకుఁజాలును. నేనింతకన్న నధికముగ స్వీకరింపఁజాలను. బలవంతపెట్టకుము. క్షమింపుము.

శబరి

సౌమిత్రీ! నీ వింకనుభుజింపకుంటివేమి!

రాముఁడు

అమ్మా! సౌమిత్రిని బలవంతి పెట్టినను లాభములేదు. సౌమిత్రి యీ చతుర్దశ వర్షంబులును నిరశన వ్రతుఁడైయుండ నిశ్చయించుకొని యదినిర్విఘ్నముగఁ గొనసాగింపఁ బడుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడు. అతని జనని సుమిత్రయు నాతఁడు నిరశనుండై జీవించునటుల వరంబొసంగి నాతోడఁ బంపె. వాని నీ విషయమునందు క్షమింపకఁ దప్పదు. క్షమింపుము.

శబరి

తండ్రీ! రామచంద్రా! సౌమిత్రీ! గుణసాంద్రా! అదియును నాదురదృష్టమే. (తనలో) ఆహా! సౌమిత్రి అన్నకై సర్వస్వమును వదలుటయేగాక నాహారంబును నంతయేగాక ఫలభక్షణమును సైతము వర్జించినాఁడే!

రాముఁడు

తల్లీ! నీవిచటనెన్నియో దినంబులనుండి నివసించి స్థిరనివాసము నేర్పరచికొని యుంటివికదా! నీకీవనవాసము సౌఖ్యదాయకంబుగనున్న యదియా?

శబరి

సౌఖ్యముగనున్నదా యనియా నన్ను బ్రశ్నించుచుంటివి? ఆ—సౌఖ్యముగనున్నదా యని ప్రశ్నించితివా? తండ్రీ! ఎంతపిచ్చివాఁడవు. రామచంద్రా! నీయంత పిచ్చివాండ్రు నాకెందును గానుపించలేదు! సౌఖ్యమను మాటకర్థముఁ దెలియనెంచు ప్రతివారును నిందు నిలచిననే—నిచట నివాసమేర్పరచు కొనిననే—సౌఖ్యమను పదంబున కర్థమును గ్రహింపఁ గలుగుదురనిన నిందలి సౌఖ్యమును నీవు గ్రహింతువు గాక!

రాముఁడు

తల్లీ! ఈ తీర్థప్రభావంబానతిమ్ము. విని సంతసించెదము.

శబరి

తండ్రీ! ఇది మతంగముని పుంగవుఁడుండి పోయిన యాశ్రమంబు. అదియే మతంగ పుంగవుండు స్నానంబాచరించిన సరోవరంబు! అవియే వారిచే బెంపఁబడిన సారంగ సంతతి. మహాత్మా! మతంగమహర్షి పుంగవుని మాహాత్మ్యంబులు వర్ణింప నాబోటి యల్పజ్ఞురాలికి సాధ్యమా? ఈ యాశ్రమంబు మీపాదధూళి సోకినంతనే పవిత్రతమము లాయెను. నేను మీకాతిథ్యంబొసంగి ధన్యనైతిని.

సౌమిత్రి

తల్లీ! అటులనుట భావ్యంబా! శ్రీరామచంద్రమూర్తి మొదటనే మనవిఁజేసి యుండెను గదా మమ్ముల నీకన్నపామరుల భావఁదలంచుమని.

శబరి

అట్లనకుము తండ్రీ! సౌమిత్రీ! అటులెన్నటికిఁ దలంపఁజనదు! రాముఁడనినంత మాత్రముననే నీయన్నగ మాత్రము భావించితివా? జగమంతయు, సృష్టియంతయు నాతనినే రమించుటఁజేసియే యీరామునకు రాముఁడను నామమువచ్చినది.

రాముఁడు

(తనలో) ఈమెజన్మము ధన్యము! నేనాదివిష్ణుఁడనని యీమె గ్రహింపఁజాలినది. కాని, యీ సౌమిత్రి యెవఁడని గ్రహించినదో! పాపము! ఆదిశేషుఁడే యీ సౌమిత్రి యని గ్రహించలేదు. కానిమ్ము! ఈమె మూఢభక్తియే విజయవంతంబగుఁగాక!

సౌమిత్రి

తల్లీ! ఈరాముఁడు సర్వజగన్నియామకుఁడని ధైర్యముగఁ బలుకుచున్నావు. సంతసము. నీవలన నేర్చికొనిన విషయము లత్యమూల్యములు. అనితరములు. అమ్మా! రాముఁ డీరాత్రికి ఋశ్యమూకంబును జేరనెంచియున్నాడు. కావున నేఁడీ రామచంద్రుని వీడ్కొలుపుము.

శబరి

రామచంద్రా! ననువీడి ఋశ్యమూకంబును నేటిరాత్రికిఁ జేరఁదలంచియుంటివా?

రాముఁడు

ఔనమ్మా! నేనచటికేగి సుగ్రీవాది వానర శ్రేష్ఠులతోఁ గలసి వారితోఁ బ్రసంగించవలసిన విషయము లనేకములుఁగలవు. మేమే విషయమును గుఱించి మాటాడఁ దలంచియున్నదియును దమకుఁ దెలిసియేయుండును గదా! అందులకై నేనేగవలయును.

శబరి

తండ్రీ! నాకిదివఱకే దెలిసినది. క్రూరదైత్యుని మర్దనము చేయనెంచియేగదా! సరి–పెద్దదాననగు నేనాశీర్వదించెదను. రామచంద్రా! భవదీయ ప్రయత్నము ఫలించుఁగాక! రామచంద్రా! నేనీ యిహసుఖంబులఁగోరను. నేనింతవఱ కనుభవించిన ప్రాపంచిక సుఖంబులు చాలును. నాదగునంత్యకాలము సమీపించియున్న యదియని నేనెఱుఁగుదును. అందులకైయే నేను నీరాకకై యెదురుఁజూచుచు వేచియుంటి. నేటికా కోర్కెయు నీడేరె! నేను మతంగాది మహర్షి పుంగవుల పరిచారికనను సంగతి మీకింతకుమున్నె విశదీకరించుకొంటినిఁగదా! నేనింకవారి కడకేగఁదలంచి యుంటిని. వారు నాకమునకేగిరి. వారు చనునప్పుడు రామదర్శనంబందినంతనే మముఁగలయఁగలవని యానతిచ్చియుండిరి. కావున దయఁజేసి యనుగ్రహించి యీ యైహికంబులను వీడి నేను బరమార్థమును బొందననుజ్ఞ నొసంగుచు ననువానరింపఁ బ్రార్థించుచున్నదానను. అనుగ్రహింపుము.

రాముఁడు

శబరీ! నీకోర్కె పావనము. నీయిచ్ఛమైఁ బ్రవర్తింపుము! మేమును బయలువెడలి రాత్రికి ఋశ్యమూకంబును జేరఁబ్రయత్నింతుము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)